

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТАВИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

*Гльченко О. В., Сумський державний
університет, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін та
судочинства Навчально-наукового
інституту права, кандидат
юридичних наук, доцент.*

У кримінальному судочинстві дотримання прав і свобод особи має специфічний характер, оскільки закон дозволяє застосування заходів обмеження цих прав і свобод у передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом порядку – в тому числі через застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Примус визначають як процес обмеження індивідуальної волі шляхом зовнішнього впливу, спрямованого на те, щоб примусити індивіда зробити щось або утриматися від яких-небудь дій [1, с. 10].

Запобіжні заходи – важлива частина заходів забезпечення кримінального провадження. Вони носять превентивний і забезпечуючий характер та спрямовані на попередження можливої протидії зі сторони підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні, є ефективним засобом корекції неправомірної поведінки учасників кримінального судочинства [2, с.299].

Питання застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні перебувають у сфері уваги як науковців так і правозастосовників. Необхідно звернути увагу на дослідження таких вчених як А. Д. Буряков, І. Г. Голуб, Т. В. Данченко, Ю. В. Донченко, О. В. Капліна, В. Г. Крайнюк, В. Л. Підпалій, Ю. Д. Лівшиц, В. О., Михайлов, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, П. П. Пилипчук,

В. О. Попелюшко, В. Г. Уваров, В. П. Шибіко та інші. Однак, у світлі сучасних реформ, застосування запобіжного заходу у вигляді застави є особливо актуальним та потребує додаткового дослідження.

Проблемні питання застосування застави, як запобіжного заходу, у кримінальному судочинстві України не вирішені до цього часу. Існують законодавчі прогалини щодо підстав застосування застави та питань, що пов'язані із звернення коштів застави в доход держави у разі порушення підозрюваним, обвинуваченим процесуальних зобов'язань. Відсутнє нормативне закріплення порядку повернення застави, визначення процесуального статусу заставодавця.

З приводу застосування застави у кримінальному судочинстві України думки вітчизняних науковців досить різні.

Підставою застосування застави, як запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою статті 177 КПК України, а саме: 1) переховуватись від органів досудового розслідування та/або суду; 2) знищити сховати або спотворити будь-яку з речей або документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується [3].

Застава полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання цих обов'язків. Можливість застосування застави щодо особи, стосовно якої застосовано запобіжний захід у

вигляді тримання під вартою, може бути визначена в ухвалі слідчого судді, суду [3].

Відповідно ч. 3, 4 статті 183 КПК України слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою зобов'язаний визначити розмір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим обов'язків.

В ухвалі слідчого судді, суду зазначаються, які обов'язки будуть покладені на підозрюваного, обвинуваченого у разі внесення застави, наслідки їх невиконання, обґрунтовується обраний розмір застави, а також можливість її застосування, якщо таке рішення прийнято у кримінальному провадженні.

Слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, враховуючи підстави та обставини, передбачені КПК України, має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні у таких випадках:

- 1) щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування;
- 2) щодо злочину, який спричинив загибель людини;
- 3) щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею [3].

Отже у вищезазначених випадках слідчий суддя, або суд на свій судовий розсуд має право не застосовувати, або застосувати заставу, як альтернативу запобіжному заходу у вигляді «тримання під вартою» навіть у випадках визначених ч. 4, ст. 184 КПК України. Ця норма може негативно впливати на проведення розслідування, адже вона дає можливість особам, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинах ухилятися від суда та слідства.

На мою думку у ст. 184 КПК України необхідно позбавити суд права приймати рішення на свій розсуд щодо застосування застави у випадках вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, або які спричинили загибель

людини та зобов'язати суд ухвалювати у таких випадках безальтернативне рішення та застосовувати лише запобіжний захід у вигляді «тримання під вартою», що також дасть можливість уникнути корупційної складової під час прийняття зазначених судових рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каплунов А. Об основных чертах и понятии государственного принуждения / А. И. Каплунов // Государство и право. – 2004. – № 12. – С. 16
2. Кримінальний процес: підручник/ Ю.М. Грошевой, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін., за заг. ред. В. Я.Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х.: Право, 2014. – 824
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 13.04.2012 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Льченко, О.В. Застосування застави у кримінальному судочинстві України: проблемні аспекти / О.В. Льченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правова держава: міждисциплінарний підхід»: тези доповіді. - Харків: Донецький юридичний інститут МВС України, 2018. - С. 218-222.